

ZOFKA KVEDER
MISTERIJ ŽENE

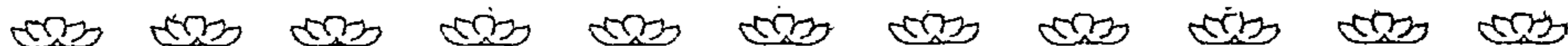
  PRAGA 1900.

Jean Vokourek

*Das Weib hat kein eigenes Schicksal.
Es kann es nicht haben, denn es kann
nicht allein sein. Es kann auch nicht
Schicksal werden, nicht direct, nicht durch
dass, was es veranlasst. Je mehr Weib es
ist, je reicher veranlagt es ist, desto
mehr wird der Mann, der es nimmt als
sein, sein Schicksal durch das, was er
selber ist als Mann und durch das, was
er ihm zu geben hat, als Mann.*

Laura Marholm: „Das Buch der Frauen“.

Ne vse in ne za vse — ali nekaj strani ženske duše in ženske osode sem skušala napisati za nekatere. Ne pričakujem, da bi me vsi v vsem razumeli ali želim, da bi me ne razumeli napačno. Nisem hotela vlačiti ženskega trpljenja v blato, le pokazati sem ga hotela onim, ki ga ne vidijo, da vedo zanj in da spoštujejo ženo radi nje in njega in njene temne, zagonetne osode.

a velikih žrtvenikih svetovja so gorele duše.

Krvave, zmučene. Kri je vrela raz altarjev v brezmerje. Ogromni krvavi slapi so padali v vesoljstvo. Po neizmernem prostoru so orili veliki, mogočni, krvavi vriski.

Bakanal krvi.

Krvi duš.

Ženskih.

Stara, črna, puhteča kri. Velike, surove duše početka so gorele v krvavem plamenu. Tisočletja. Svete matrne duše vesoljstva so se vile v brezmejni boli. V boli spočetja, v satanskih krčih poroda so stokale duše. Moški satan se je krohotal v višini.

Krohota moči.

Moža.

Nad ženo.

Kri je vrela raz altarjev v brezmerje. Velika krvava morja so plavala v svetovju. Raz altarjev so padale mlade, nežne duše. Veliki satani so jih suvali v blatna, krvava jezera. V globoka, krvava brezna so padali divji, vriskajoči, trpeči kriki noči.

Orgije noči.

Noči spola.

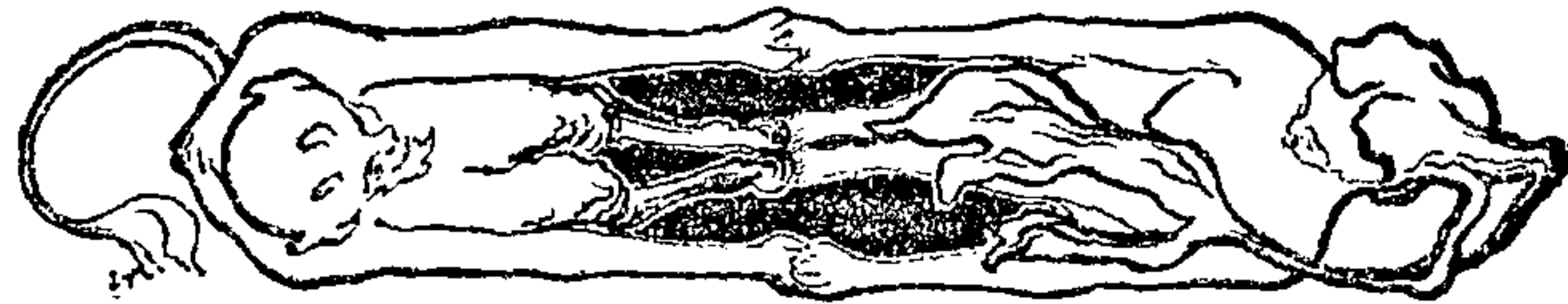
Zene in moža:

Na svetih žrtvenikih so gorele krvave ženske duše. Miljarde. Iz vseh vekov, iz vseh svetov so vrele naše duše k velikemu darovanju. Med zvezdami je tekla kri v širocih rekah v svetovno brezmerje. In kri je kričala jada, srda, boli in prokletstva.

Bakanal pekla.

Pekla duš.

Naših.

Sama je sedela v svoji sobici. Zunaj je naletaval sneg.

Bila je stara, imela je bele lase, lice pa ji je bilo nagubano in razorano.

Gledala je skozi okno, kako je padal sneg in mislila je.

— Čudno mi je. Kakor, da bi se bila pehala na visoko goro. Vsa zmučena sem hodila po potu, moje noge so krvavele, raz čela mi je lil znoj. In vedno sem šla naprej, zakaj gori na vrhu gore je bil moj cilj in vedela sem, da je ondi polno krasote. Šla sem potrpežljivo vedno, vedno kvišku, padala sem, moji udje so bili razpraskani, odrti ali v srcu mi je živelo upanje in moje oči so se svetile vere. Tamkaj gori bo krasno! In zdaj stojim vrh gore, v duši pa mi je pusto. Moje oči ne vidijo krasote. Samo megla se razteza nad menoj, krog mene in pod menoj. Sama, v strahu stojim vrh gore in čakam, da se zgostijo megle, da me stisnejo, uduše, da izginem v teh težkih, sivih masah . . .

Tako čudno mi je. Hodila sem skozi življenje po težkih, trnjevih potih. Ginila sem muk a šla sem vedno dalje, moje srce je bilo polno nad. In vse nade so se zrušile v temo, v veliko, sivo resignacijo. Ne hodim dalje. Na cilju sem, žalostnem, neveselem. In čakam!

A ne sreče. Samo časa, da zaspim . . .

Moža sem imela. Hodil je k meni domov, pri meni ni živel . . . Imela sem ž njim otroke. Imela sem jih dojeti, streči jim, — ko so odrasli so odšli v življenje . . . Dolgo sem rodila vsako leto otroka, — kos sebe in dolgo so potem odhajali, vsako leto.

Dolgo sem čakala sreče a na cilju nisem videla krasote. Meglo, veliko, gosto, topo meglo, ki je krila težke, krvave stopinje mojih nog. In ves moj napor je bil oskrunjen in osmešen.

Niso mi pokazali prave gore . . . Hodila sem na goro, na katero hodi živina. Rodila sem in robovala, — jaz, človeška živina! In menila sem, da hodim na sveto goro človeških duš! . . .

Starka se je prezirljivo nasmehnila. Prihajale so ji zadnji čas čudne misli. Domišljavala si je, da se je njena duša probudila še le sedaj v megli . . . Zunaj je naletaval sneg.

Molimo k Bogu, k svetnikom.

Mi ljudje.

A vi moški k Mariji, k čisti, sveti, idealni lepoti. Molite k Rafaelovi Madoni, k svetnicam Tiziana, Mihelangela . . .

K ženski molite! . . .

A me molimo Krista. Z vročimi, fanatičnimi molitvami, ki palijo pamet. Vse občutke telesa, vso strast krvi zlivamo v veliko pijanost duše. Naše molitve se kade k Razpetemu, kakor se sopari zemlje dvigajo k solncu. Po kolenih se plazimo, z rokami vabimo, objemamo, ljubimo! Vsak živ atom našega telesa gori v sveti, čisti ekstazi molitve, češčenja, želje po Njem!

Pojdite!

Čitajte v molitvenikih naša ljubezni pijana čuvstva!

Čitajte!

Me ženske — dekadenti! Me ženske — nadljudje!

V tihih celicah poklekajo nune v temni molčeči noči, v sveti, duhteči, nedolžni čistoti svojih nedotaknjenih teles pred Njega in ga molijo z velikimi, hrepenenja polnimi molitvami.

Ha, ha!

Satan krohota.
Ha, ha!
Satan je dober psiholog!
Ha, ha!
Dober psiholog! . . .

Bilo je v košnji.

Zrak je duhtel polnih, zdravih dišav zemlje, na nebu pa so se podili oblaki. In ljudje so se vroči, potni pehali po travniku s finim, bogatim, dobrim senom. Treba je bilo rešiti milijarde teh vonjavih, sočnih trav pred nevihto.

Tudi ona je bila med njimi. Prinesla je bila malico in zdaj je pomagala grablječicam.

Le hitro! hitro!

To lepo, dobro seno! Človek bi se bil kar povaljal v teh drobnih, dišečih stebelcah! Koliko daru, koliko blagoslova! Ali se bo živina dobro hranila po zimi! In njene dobre, pridne kravice bodo dajale zdravo, gosto mleko: fino, dobro mleko za dojenčke.

Nasmehnila se je.

Tako-le krog Božiča . . .

In še pridneje je grabila žlahtno travo v kope. Hlapci so prišli s konji in vozovi in seno se je v velicah garbah kopičilo med lestvami. Nebo se je temnilo.

Ona je stekla med moške in smejaje podajala velike natike sena svojemu možu, ki je nakladal voz. Nakrat pa je omahnila.

Rumena, trpeča bledota se je razlila po obrazu. Zaviknila je in se sesela.

In bitje, ki je imelo biti, se je kruto, silovito trgalo iz nje, divjalo je proti telesu, ki ga je spočelo. Odprli so se skrivni vîri, in življenje je v krčevitih navalih bruhalo iz nje.

Ženske pa so govorile drugi dan:

— Prevzdignila se je. — To se lahko zgodi. —

V tržaškem starem mestu se je zastrupila javna vlačuga. Videla je bila moža, ki jo je še prej v čistih časih, poljubljal z svetimi, nedolžnimi poljubi. Vsa pobesnela je kesa in žalosti. In nekoč se je zastrupila prav pred njim, v očigled svoje davne, svete, čiste preteklosti iz obupa, nad gnjusom svoje neizbrisljive sramote. In ko je umirala, poljubovala je čevlje onega moža. A ni bil on — bili so le oni davni, svitli časi za katere je mrla.

Novine pa so pisale, da se je ubila zaradi ljubezni. Nek spoštovan list list je celo humoristično dodal: Preveč ljubezni, menda!

*

Vidite povedala sem vam to, da tudi vi plakate, kadar vam srce trepeče neizmernega sožalja do vseh nesrečnih, kadar ste dobri, mehki, usmiljeni, da vi takrat plakate i nad to zmučeno, ubito dušo.

Temno, deževno jutro je bilo. Prazora je blede svetila skozi okna. V mali nizki izbi je plaval težek, vlažen zrak. Polno nagih trupel se je pralo v njem. Ležali so po tleh na umazanih, smrdečih blazinah, njihovi dihi so trovali vzduh, iz njihovih udov se je kadir pot. Bili so suhi udje izstradanih otrok. Vse vprek so ležali in njihove raztegnjeme roke in noge so večale njihovo število in zdelo se je, kakor da jih je cele kupe. Bilo jih je devet. Najmlajši je ležal na slamnici prav tik postelje na kateri sta ležala mož in žena, in zdaj je zajokal.

Žena je tiho vstala, vzela ga v naročje in ga dojila. Njene tope oči so bulile v siva okna. Bila je zmučena in zbita, grda, vela žena. Pred desetimi leti je bila sveža, mlada a zdaj je imela devet otrok. Položila je otroka nazaj na tla in obsedela na kraju postelje. Mož se je zbudil.

— Koliko je ura? —

— Štiri bo. —

Vstal je. Po osemnajst ur je delal na dan a njegovi otroci so gladovali. Sovražil jih je že; nikdar niso bili siti.

Žena je preišljevala; kakor da bi hotela nekaj reči a se boji. Gledala je okrog po otrocih in tudi njen pogled ni bil prijazen. Stradala in mrtvila

še je za nje, vse moči so ji ukrali a bili so nenasitni. Narasli so za njo v strašno prokletstvo, v veliko breme pod katerim je poginjala in umirala vsak dan. In zdaj . . .

Sklonila se je k možu in mu hripavo, pretrgano govorila.

Nemo se je sesedel. Bil je že oblečen in ko je vstal in odhajal, siknil je v groznem odporu proti neki bestialni, peklenski moči svoji ženi v obraz:

— Psica!

Molčala je, le njeno telo se je streslo. In ko se je čez trenotek vrnil mož in jo molče objel, dejala je tiho:

— Vidiš, res je, ali jaz ne morem . . .

Obupen jok je bil na umazana, rosna okna.

Njene blede, bolne roke so jokale za njim.

— Ne hodi, ne hodi! —

Pogledal jo je mrzlo.

Pri njej je sedela smrt, kri ji je ledenela v žilah, na čelu so se kazali sledovi večnega miru.

Miru, katerega kaliti je greh.

Njegova kri je besnela vročega življenja, velike, zdrave strasti. Hotelo se mu je besnih, polnih, vročih udov, bakanala pohote.

Odšel je z pravico živih, zdravih.

Za njim so jokale njene bolne, blede roke.

Umirale so tuge, samote, težkih, vročih spominov.

Zunaj je slavilo življenje svoje divje, večne orgije.

V naši župi je rodila nezakonska mati dete.

Imeli pa smo mladega, v čast in slavo božjo vnetega kapelana, ki se je zgražal nad ženo, ki je brez cerkvenega dovoljenja postala mati. In ukazal je zvoniti, da se z zvonjenjem ublažijo razsrjene, čiste moči nebeške.

In zvonovi so oznanjali sramoto dekleta po božjih vrheh in dolinah.

Ludje so pravili, da je obolela jada in žalosti, sirota!

In zdelo se mi je, da je umrla in da je njena duša prišla nazaj.

— Zvonite! — je dejala vsem zvonovom zemlje.

In zvonili so. V nebo je kričal njihov glas:

— Sramota! Sramota hinavcem, svetohlincem, farizejem! Sramota in prokletstvo! —

In zvonovi so zvonili sramoto nad naše društvo, v naše hiše, v naše cerkve, v prevzetna ušesa mož, v ohole obraze žen.

— Sramota! Vsak dan ste mandrali svoje človeštvo v blato na ustih pa ste imeli ljubezen, vsak dan ste krali čast bližniku a na čelu ste nosili poštenje! Poročevali ste se pred altarjem v prešestovanje, kajti vaša srca so bila polna kupčije, sebičnosti, grdih skrbno našemljenih ciljev, zardevali ste v hinavski sramežljivosti, v temi pa ste se valjali v blatu in pohotah! Sramota

vam! V ime ljubezni ste bičali in kamenali! Prokleti! Niste razumeli svetega poklica človeške duše: Ljubezni! —

Zvonovi so vikali, zvonili, bučali; njihovi glasovi so bili razsrjeni, poln svete jeze in maščevanja . . .

Jih ne čujete?!

Jih ne umete?!

— Pusti me, jaz te nečem! Saj sem ti povedala, da te nečem in te nečem! Kaj se siliš?! Na viš, vso obleko si mi zamazal s tvojimi umazanimi rokami! —

— Prokleta, kdo te je umazal?! Saj sem se umil, viš! — Stegnil je svoje debele, močne, žuljave roke, ki so bile res še vse rdeče od umivanja in jo pogledal. Tako je bila čudna nekaj dni sem . . .

— Tvoje roke so zmirom grde in umazane, da veš. In ti si grd in neroden! Pusti me no, pa pojdi! — jezila se je spet ko jo je skušal objeti.

— Zakaj bom hodil, saj sem komaj prišel. Dosti dela smo imeli danes. V kovačnici se je kar kresalo isker. Ali smo nabijali! —

— Mene nič ne briga. Jaz te nečem več, slišiš, nič več! —

Nerodno je pogledal svojo ljubico, revno šiviljo v predmestju, ki je stala pred njim na ulici in se jezila.

— Nečeš me? — je dejal topo in neumno in potem se je zasmel: — Kaj pa, da me češ! Uez šest tednov bo poroka, z mojstrom sem že govoril! Na, cmokni me enkrat! — in nagnil se je k njej.

Ona je postala rdeča togote.

— Viš ga, topoglavca; vzamem naj te, ko te nečem, ne?! Da bom

tako stara in razcunjena, kakor Kotnikova Barba, he?! Skupaj smo v šolo hodile, pa kaka je, kakor strašilo! Tri pankrte, pa pijanega dedca! Nič jesti, nič obleči, samo palico in klofute vsak dan! Ne boš ne! Povedala sem ji, pa je rekla, da imam prav, da si lahko vse prste obližnem. Njena teta je imela tudi srečo, pa je še zdaj mlada in lepa. Gospod me hoče iz mesta, da veš! Tisti, za katerega šivam. V židi bom hodila, frajlo bom igrala, v kočiji se bom lahko vozila! Pa da naj tebe vzamem!? He, he, tako zabita pa vendar še nisem! —

On je zazijal, težko in počasi je mislil, nazadnje se mu je vendar zjansnilo in zaklel je, da je kar odskakovalo.

— Tistega dedca hočeš, ki ima že ženo! Fej ti vlačuga, ti k, fej, fej! Samo poskusi! Tebe zadavim, njemu pa potarem kosti, da me bo pomnil živ dan! Ti lajdra, ti! Jaz ti bom že dal! —

Prijel jo je in jo stresel, da je počela kričati. Pritekli so ljudje in jo rešili in ona je stekla domov.

Kovačev France ni nobenega zadavil, nobenemu kosti potrl, četudi je odšla njegova ljubica v mesto. Samo piti je začel in ono Barbo je enkrat pre-rahljaj, ker je krog babnic blagrovala njegovo Netko.

In babnice so kimale z glavami. Že pred tridesetim letom so bile vse stare in grde kakor čarovnice. Otroci so bili samo za nadlego in pokoro, drugače pa samo batine in stradanje; — in dedci surovi, pijani, ki so jih tolkli, kakor živino.

Nocoj sem bila pri vodi.

Velika je bila, deroča, globoka, strašna. Strah me je bilo njenega zamolklega, pridušenega šumenja, strah teh velikih, močnih, divjih mas, ki so neprestano drvile mimo mene: naprej, naprej, naprej!

Nebesa so deževala, spomladni sneg se je topil, in voda je rasla in izstopala iz svojih strug, tiha, močna, brezobzirna. Rušila je moste, obrežja, podkopavala zemljo, zidovje in se valila v dežel, močna, uničujoča, neprestano, brezobzirno naprej!

Nocoj sem bila pri vodi.

In strah me je bilo te vode.

Njen ogromni, pridušeni, zamolkli šum mi odmeva v duši.

In moja duša trepeta, zakaj narasle so v njej vse vode, in mene je strah.

Tvoja ljubezen je lila na me, tvoje oči so tajale mojo mrzloto in privreli so vsi studenci mojega bitja. Vroča, hrepeneča čustva so poplavila mojo dušo, moja kri je zakričala: Ti! Ti! Ti! Zakričala je in vsi nervi so zatrepotali, in želje so se, kakor ognjena lava razlile po čisti goloti mojih čustev. In iz oči mi je zasijalo hrepenenje, in vsa Jaz sem gorela želja.

Ali Te ni strah moje razbeljene, pridušene krvi, moje razpaljene, molčeče duše?!

O Ti! Utopila bi Te v sebi. Moja duša bi objela Tvoje bitje z lačnimi, nenasitljivimi rokami, potegnila bi Te v se, v globoke, vroče vrtince svojega bogastva. Ti! Moja usta kriče po Tebi, moja duša stoka za Teboj!

Sen, sen! Tvoja ljubezen lije na me iz tvojih milih, mirnih oči in Ti se smehljaš dobro, plemenito, pomirljivo . . .

Ti, velika katastrofa se pripravlja v meni. Ah, kako si želim časa, da zavriskam ljubezni, strasti, velike, svete pijanosti čustev!

Strah! ha ha! Strah!

Vidiš, jaz ljubim zamolki, pridušeni šum velike, brezobzirne vode . . .

Tiho je sedela v kotu tramwajskega voza. Stara in sključena in bolna. Njene stare, trde posušene roke, polne brazd in žuljev so drhtele na njenih slabih kolenih. Vele ustnice brez krvi so se bolešno zatezavale nad bezzobnimi čeljusti. Njeno razorano lice je bilo rujavo in hrapavo, kakor staro, zgrbljeno usnje in njene oči, zalite s krvjo so ugasnjene počivale v globokih jamicah, kakor dva stara, črna pogorišča.

Voz se je v enakomernem taktu gibal dalje, kopita konj so glasno pekotala po kamenitem tlaku.

Stara ženica v kotu je vzdihnila. Peljala se je v bolnico. Njene udrti, izsušene, stare prsi so bile polne bolesti in gorja. V možganih pa ni bilo mislij. Otrpneli so in otrdeli. Prej nekdanj je mislila in vpraševala: zakaj, zakaj? Zdaj že dolga, dolga leta ne več. Bila je točna, kakor automat, tiho in ubogljivo je stopala v svojem tiru, kakor tramwajski konj. Ona ni vedela drugega od sveta, kakor, da so v njem velike tvornice. Mlada dekleta se sučejo krog strojev in režajo papir, kakor ona nekdanj. Ko pa ostare in niso več točne in zanesljive smejo zbirati cunje, nositi les in pobirati trske. In če zbole smejo v bolnico, kjer dobe lepo, čisto, belo posteljo in jesti. Enkrat je bila

že tamkaj in dopalo se ji je. Zdaj gre zopet. Morda sme ostati dlje ondi v beli, čisti postelji . . . Jako je bolna, o! da, jako . . .

Voz se je močno stresel in obstal. Krik se je začul in ljudje so silili iz voza.

Tudi ženica je zlezla iz svojega kota in počasi plezala venkaj. Na cesti je ležal konj, prav pred vozom. Tramwajski konj je bil, med vožnjo je pal na tla. Ležal je na tleh in vse mišice so mu trepetale. Ženica je stopila prav blizu. Kako so se mu tresle mišice! In glavo je imel sklonjeno. Gledal je pred se na tla. Prav med vožnjo je pal, vsa oprava je bila še na njem. Suvale so ga in tolkli, da bi vstal a on je ležal in ni se ganil, le mišice so se mu še bolj tresle in glavo je sklonil in pogledal na ljudi. Njegove oči so bile ugasle in meglene in čudno so se svetile, kakor od solz.

V otrpnelih možganih stare ženice se je rodila slaba nejasna misel. Počasi se je vlekla dalje — do bolnice ni bilo daleč. Njena brezzoba usta so topo mrmrala:

— Kakor ta konj . . . kakor ta konj . . .

Mrak je bil. Solnce je zatonilo za gore. Na nebu so se še svetili fini megličasti oblački, kakor nežni rdeče nadahnjeni lističi velike rože, katera se je osula na veliki, modri nebesni svod. Mrak je bil. Na dole so legale prozorne temnomodre megle, po zraku je prihajala noč s svojim hladom.

Na verandi so sedeli dve ženski: domača gospa ki se je nedavno omožila in mlado devojče. Deklica je imela na kolenih velik album slik. Z interesom je opazovala slike in vpraševala domačico o malone vsaki sliki.

— In kdo je to! Joj, ali je lepa! — je vpraševala in čudila se naivno, gledajoč sliko mlade deklice z milim obrazom in dvema dolgimi kitami.

— I to sem jaz, — je odvrnila gospa, — pred desetimi leti. Kaj me ne poznate? —

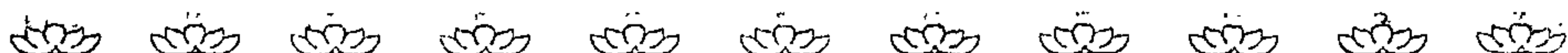
Mlada jo je pogledala v čudu in v očeh se ji je videlo, da išče v obrazu gospe te mehke, idealne črte, ki so se smehljale na sliki. Bilo je dobro, plemenito lice, ki je zrlo v njo a brez lepote. Ozke ustnice v ravni črti, uvelo lice in trudne oči. Ta gospa se je še le nedavno omožila in trdila je, da je jako, jako srečna. A njeno lice je bilo, kakor nebo zvečer, kadar umirajo zadnji žarki solnca na njegovih oblakih. Zdaj, zdaj izgine zadnji svit in potem bo noč . . .

Mlada se je raztužila. Joj, ali je bleda, trudna in mračna ta zapoznala sreča! Kako bi se bilo kopalo ono mlado lice, ki blede na sliki v polni, svitli, vroči sreči! A zdaj je jesen in mrak in solnce je zašlo.

In njeno mlado, sveže srce, ki je še čakalo solnca in sreče, vpraševalo je v strahu:

— In jaz? . . . in jaz? . . .

V mestu je stala velika porodna hiša.

Veliki, sveti, strašni dogodki so se godili za resnimi, mrzlimi, zagrnjenimi okni. Misterije, tragedije, drame . . . Vse v krvi, joku, med divjimi, pretečimi molitvami, resigniranim jecanjem, velikih krikih pramoči . . .

Ljudje so hodili mimo a njih ušesa so bila gluha, njih oči slepe, njihova srca, njihove duše so spale trdno spanje brezčutja.

Nekdaj, sredi noči pa je nastal v porodni hiši velik krik. In kakor plamen je šinil krik čez mesto, zapalil vse duše, vse hiše, vse carstvo, vso zemljo. In vse žene sveta so kričale, da so njihovi kriki, kakor jek sodnega dneva gremeli v noč, segali do neba, gasili zvezde, užigali nove svetove. In telesa so se trgala iz teles, duše se rezale, vile, lomile iz duš! Zemlja je gorela krikov in nebesa so jokala bolečin. Joj, joj, joj! Gorje tebi, žena, gorje, gorje! Vse brezmerje je ječalo ženskega joku, vsi svetovi so se prali v njenih solzah. Strašne trombe trpljenja so bučale v vesoljstvo.

Človek se rodi!

Poslušajte, poslušajte!

Človek se rodi!

In vsi mo¹žje vseh časov, od prazačetka tja do sivih koncev večnega
veka so popadali na obraze in molili:
Jehova, človek se rodi!
Sveta je žena in njeno trpljenje!
Jehova, Jehova! . . .

Krog omizja je sedela mala družba.

Ona, on in par njegovih prijateljev.

— Ljubezen! ha Ljubezen! — se je zasmel, — to je samo pijanost, pijanost posebne vrste. Ko se človek strezne ne ostane nič, kakor nekaj prijateljstva . . . Trudno nasičeno, navadno. Kaj ne, Dana? —

Povzdignila je svoje temne, žalostne oči, krog usten se ji je zabliskal težek, raztresen usmev:

— Da! Naravno!

Vedela je: zdaj lažem!

Tiho je odšla v jedilnico.

Poleg okna je stala okrogla marmornata miza. Naslonila je obraz na hladno, trdo ploščo. Skozi okno je svetila luna. Ona je slonela tam, kakor črna, tuja prikazen, tiho, nepremično.

— Dana, Dana! — jo je klical njegov glas.

Vzravnala se je, v par trenutkih je stala pri njem. Pripovedodal je veselo anekdoto, ona se je glasno, zveneče nasmejala. Potegnil jo je k sebi na kolena, veselo, lehkomišljeno brez čuta. Njegovi prijatelji so poznali to gesto iz prejšnjih let . . .

Na mrzli marmonati plošči so se v jasni mesečini svetile dve solzi . . .

Nihče jo ni razumel. Društvo jo je smatralo za lehkoverno, lehkomišljeno devojko brez ponosa, prijateljice pa so se ji smejale. V obče je bila na glasu, kakor nestanovitna, premenljiva vrtoglavka. Nekateri dobrohotni ljudje so dejali, da je preveč življenja v njej, drugi so trdili, da ji popolnoma manjka resnobe in značaja.

Bila je živa, strastna, vse v njej je kipelo čustva in mladosti. Bilo je že par let odkar je začela biti mlada, njene vrstnice so se prištevale že med starejše a ona je bila mlada, mlada . . . Oči so se ji kresale in srce ji je gorelo življenja. In srečna je hotela biti! Iskala je nestrpljivo, nemirno in trmoglavo ono jasno, nebeško srečo o kateri ji je sanjarila duša. Nekoga, ki bi jo ljubil, kakor zemlja ljubi sonce, ki bi trepetal ljubezni, kakor goreči, migljajoči zrak o vročih poletnih dneh. In iskala je sreče in ljubezni! Skoro vsak se je zaljubil v njo in ona jih je oblila z svojo vročo ljubeznijo. A nihče ni bil srečen, nihče jo ni osrečil, kakor led so bili mrzli, trdi, kakor skale. Ha, njihove uradniške, konvencionalne duše iskale so polnih žepov in ne sreče nebeške, ne one vihrajoče, ognjene ljubezni, ki pali pamet. In v njej je gorela mladost in življenje je plamtilo, kakor večni požar. Vsako razočaranje je

palo v njo, kakor razbeljeno olje, ki se užge in sikne še višje, besnejše pod nebo.

Ljudje so se smejali: da ima vsako leto sedem ljubimcev, so dejali.

In bilo je morda res. Iskala je pravega, pravega. Onega velicega, močnega, silnega, z vročo dušo in pogumnim srcem, ki bi jo odnesel tja gor pod nebo, kjer cvete sreča v večnih, omamnih rožah.

In prišel je. Velik in silen in pogumen. Razlomil je stare, močne, okove krog nje i krog sebe in objel jo je, da je njena sreča zrasla do nebes. Odnesel jo je v tuj kraj, da bodeta srečna, samo srečna . . .

Ljudje so počeli sikati svoj strup in svoje blato. Ona pa misli in on in jaz: . . .

Ha ha! Ali morete pljuvati v solnce?! . . .

Moji prijateljici v spomin.

Zjutraj jo je pretepel.

Samo tako.

Višnjeve, na robeih umazano rumene srage udarcev so ji krile rame, pleča, roke. Pod levim očesom se je svetila z krvjo podlita oteklina.

Imela je dojenčka a njene svete, hraneče matrne prsi so jo bolele surovih pesti moža.

Dojenček v naročju je zajokal. Malo, bolešno, slabo dete, ki kmalu umre.

Bilo je spočeto v pijanosti.

V pijanosti žganja . . .

Sad velikega, surovega zločina.

A žena ni mislila na to. Gledala je na vrata, skozi katera je imel priti mož.

In on je vstopil.

Pijan, razgret, pohoten.

Haj, kako si jo je osvojil in se težko pijano zrušil v njeno trudno, oskrunjeno naročje!

Glavo obrnila je v stran, da ne čuti njegovega smrdljivega pijanega diha . . .

V raju je vstvaril Bog Adamu Evo, ki naj bo pokorna možu . . .

Slabi, resignirani stoki so mrl v noči. V pomandrani, ubiti, večno oblateni ženi se je začela nova misterija narave.

- **M**oja Micika kašlja. Glej . . . khkh . . . kh . . .
- Kaj bo kašljala, saj ni živa!
- Pa je! —
- Pa ni! Kadar boš velika, bo živa. —
- Kadar bom tako velika, kakor mama? —
- Mh, ali pa, kakor teta Olga. —
- Teta Olga nima nič otrok. Jaz ne bom teta, mama bom, naša mama, veš.
- In jaz bom naš tatek. —
- Naša mama, pa naš tatek bova. In Micika bo čisto živa. Jokala se bo.
- Kaj se bo jokala, smejala se bo! —
- Pa naš Dolfek zmirom joka.
- Dolfek je bolan. —
- Pa bo Micika tudi. Zibala jo bom, da bo tiho. —
- Jaz jo bom natepel. —
- Nič ne boš!
- Pa bom!
- Pa bom tebe natepla! —

— Pa me daj, na, pa me daj! —

Mala dva sta se stepala. Punčka Micika je ležala v vozičku in nič ni kašljala.

Na drevesu pa je sedela Osoda in se je smejala. Kako močen je bil materinski instinkt v tej malej devojčici ki se je tepla z bratcem! Ha, ha! Osoda se je smejala. V življenja knjigi je bilo zapisano, da postane malo, živo dekletce — suha resna teta Olga.

Teta Olga je jokala gori v podstrešni sobici nad seboj in svojim življenjem brez cilja in vsebine — in nad lepim rmenim mačkom, ki se je zopet tenkrat zgubil . . .

Punčka Micika in rmen maček!

Da, da . . .

Bala se je.

Grozen, neusmiljen, satanski strah se ji je zagrizel v nerve. Z neopisno grozo je opazila svoje stanje. Dve sestri so ji umrle na porodu, — a ona tretja . . .

— Umrem, umrem! — je jokala, ko se je on smešil zadovoljstva.

In ko je pozneje le še vedno tožila, se je jezil.

Bogme! Kako neumno! Ali naj ostane brez potomstva?!

A ona se je bala, vsak dan, vsako noč!

Sanjalo se ji je nekoč, da je rodila smrt.

In še večji strah se je lotil njenega bitja. Zdelo se ji je, da nosi hudobnega demona, ki se živi ob njeni krvi, ki ji požre mladost in moč in življenje. S strahom je opažala, kako se širi in raste ono tuje bitje v njej. Vsako minuto se je borila z njim. Sovražila ga je, da, da! Ona mlada, srečna, željna sveta, življenja, sreče in ta mali, slabi stvor brez duše?! Ne, ona ne podlegne, ne, ne!

In prišla je zadnja, velika, kruta borba. Z vsemi nervi, z vsako mišico

se je vojevala, branila! Njeni mozeg pretresajoči kriki so prosili pomoči, njene trpeče oči so kričale rešitve, usmiljenja . . .

Ha, ha! Otrok se je smejal: Kaj ti?! Jaz, jaz!! Jaz nova, sveža moč! Ne ti — jaz! . . .

Med njenim zadnjim, smrtnim hropenjem je vriskal hudobni, zmagovalni jok novorojenca.

»**M**enschgewordene Gemeinheit . . .«, tako mi je pisal nekdo o ljudeh, o masi, o človeku . . .

A jaz sem bila idealistkinja . . . Idealisti so tepci, gospoda moja! — Vse vidijo dobro, povsod iščejo plemenitost, vsak človek jim je poosebljena čednost. Neke vrste blaznost . . . Iz največjega blata ti pobirajo zlato, lesnike smatrajo za fino, sladko, južno sadje. Norci so! . . .

Resnično, norci!

Misli o vsakemu najslabje in če vidiš, da se motiš, boš srečen. Ne misli dobro, zakaj razočaranje boli in blato umaže . . .

Imam bolezen, misliti o vsakemu najlepše, najboljše . . . No, da, vem, da so lopovi na svetu in ničvredneži, ali zakaj ravno ta, s katerim govorim, zakaj ravno oni, katerega poznam . . .?!

Idealisti so tepci . . .

Vi, mlado dekle sedete k mizi in pride vaš znanec in prisede k vam. Lahko bi sel na oni prazni stol, ali on vam pravi, da mu je tu ugodnejše . . . »Nagajivost« si mislite vi in čitate. Ali on . . . ne nič, nič! On ve, da ljubite

druzega in vi veste, da ima zaročenko . . . ! On se vam primika bliže, vi se jezite, da imate malo prostora in se smejete . . . Njegov komolec se dotika vašega, vi se odmikate. In potem ga porinete nazaj z dobrodušnim smehom. A on ne miruje, ne miruje . . . »Kako je otročji«, si mislite in se nasmihate. Moti vas, sitno vam je že, — a čemu žaliti ga radi njegovega otročjega, nedolžno-nagajivega početja, — on je tako dobrosrčen . . . Zdaj pogled, neka kretnja . . . Vi ste frapirani a na ustih imate vendar še posmeh, — neroden nasmeh zadrege. Vi niste prav videli, zmotili ste se . . . Zakaj takoi *tako* misli! . . . Vas je sram, — nad seboj . . . Kako ste slabi, pokvarjeni, da podmečete drugim podlost . . . Vi zardite nad seboj, — kako ste nizki, slučajno nerodnost razlagati *tako* . . . Vi molčite, čitate, rdite . . . A kaj, zdaj zopet?! — Kretnje, besede, pogled . . . Vi strmite. Kakor, da vam je obveza paļa raz oči . . . A vi še dvomite . . . Oni blazni idealizem sedi tako globoko v vaši duši . . . Sredi obraza čutite sramotilni, grdi udar a še ne verujete . . . Kako? . . . Zmedeni ste in nerodni. Ne veste kaj početi. Nič ne slišite, ne vidite . . . Oni znanec izgine od vas a vi ne opazite. Vedno samo mislite: Kako . . . ? Res? . . . Zakaj? . . . Je mogoče, ali ni . . . ? Ali je res, ali ni?! . . . In počasi, počasi se vam jasni, a še je v srcu nekaj, kar vam brani verjeti: Kako?! . . . To je nemogoče! Motiš se! Bog zna . . . Slučaj . . . Ne tolmačiš prav . . . In duša vam trepeče v strahu, zakaj če je res, ste tudi vi krivi . . . Nevede, nehote, — ali krivi . . . In zdaj pridejo drugi in povedo vam, česar se bojite . . .

Ha, ha! Veste kaj je bila ona »otročje-nedolžna nagajivost?« Ona »dobrosrčnost«, . . . oni »dobrodušni smeh«, . . . in oni pogledi v katerih ste vi čitali le čisto prijateljsko porednost?! . . .

Ha, ha! Ha, ha, ha, ha!!!

So wirbt man Dirnen, gospodična!

Ha, ha!

Na obrazu vam gori sramota, grlo vam stiska jad in v očeh vas žgejo solze jeze, kesa . . .

Ha, ha! . . .

Tarem si obraz, umivam, brišem, plakam . . . Rada bi obrisala one poglede raz sebe, rada bi si oprala oči, ostrgala srce svoje proklete, dobrodušne slepote! Tu se zvijam in upijem in jočem. Moj obraz je umazan in moje oči in vsa jaz. Vse me žge, peče, vsak pogled onih umazanih oči me zdaj žge in boli, kakor sramoten žig . . .

Idealistka sem, gospoda moja!

Idealisti so tepci, norci . . .

Kaj so ljudje, prosim vas?

»Menschgewordene Gemeinheit . . .!!«

Nihče ni pojmil.

Bilo je naravnost neumljivo. Osemnajst let je bila stara, tri mesece omožna, lepa, krasna, njen mož je bil bogataš in le malko v letih in debelušen, da se je jedva videlo. Skočila je v vodo. Kar tako nek dan, brez katastrofe, brez pisem, brez scen. Prav nič se ni čulo o tajni, prepovedani ljubezni, o kaki drugi, skrivni nesreči. Odšla je iz salona, uprav, ko so se gostje poslavljali in še le drugi dan so jo našli v vodi pri jezu. Njen mož ni pojmil in ne sorodniki, ne znanci, — nihče . . .

Ali da, da . . .

Nekatere mlade, lepe žene malko priletnih debelušnih, bogatih gospodov so razumele . . .

Ali molčale so.

Molčale so, kakor mrtve, gluhe stene njihovih spalnic, ob katere se je zaganjal neskončen, tih, brezglasen stud, molčale so, kakor zrak v katerega so dihale svoj neizmerni, potuhnjeni gnjus . . .

Molčale so, oblačile se v svilo in vesile na se zlato in dragotinje, zaka voda je globoka in smrt tako strašna!

On in ona.

On je bil truden in glava ga je bolela. Roke je upiral ob mizo in molča je. Ona je prišla k njemu in se ga hotela okleniti:

— Ti zlati, dobri . . .

On pa jo je odrinil:

— Pusti me, meni se ne ljubi . . . !

Mož . . .

Ona in on.

Ona je bila bolna. Vsaka beseda jo je bolela, vsaka kretnja, vsaka misel . . . V temi, v tišini, v miru ji je bilo dobro. Prišel je on. Potegnil je zavese raz oken, da je velik, mučen dan preplaval sobo. In potem je stopil k njej in ji pogladil lase.

In ona je prijela njegovo roko in jo poljubila:

— Ti zlati, dobri . . . !

Žena . . .

— — — — —
Dve ljubezni . . .

Teško ji bilo.

Kadar vržete kos svoje duše proč, vas boli srce in težko vam je, kakor da ste nekaj ubili . . .

Tako je bilo njej.

Včasih je nekaj v vas, velika sreča ali žalost, veselje ali trpljenje ali kaj drugega. In to vas tišči in tišči in muči in vedno mislite na to. In kar nakrat, predno veste, ste vrgli ono srečo ali ono žalost ali kaj drugega v svet. In še le začudeni pogledi, ki vas ne razumejo in čudni posmehi vas streznejo, in vi se kesate in v duši vam je, kakor zločincu. Nekaj svojega ste vrgli med smeti, nekaj kar je bilo samo vaše in kar ste spoštovali. Svoje blaženstvo ste profanirali in svojo bol ste osmešili. Okrali ste sami sebe! . . .

In vam je, kakor zločincu . . .

Ali kakor zločincu, ki je še v svojem kesanju smešen . . .

Tako je bilo njej . . .

Zakaj, ona je vedela:

— Ženska klepetavost . . .!

Prišla je iz šole. Sedem let je bila stara.

— Pojdi zibat! — ji je dejala mati, — Tonček gre lahko na dvorišče. —

Tonček se je šel na dvorišče igrat, ona je zibala najmlajšega brata. Njen prosti čas . . .

Prišla je domov. Bila je stara dvanajst let, — po hišah je raznašala časopise. Pri materi v kuhinji je sedel Tonček. Tonček je služil pri peku in raznašal žemlje.

— Raznesi ti v naši ulici pecivo, — ji je dejala mati, — Tonček naj se nekoliko pogreje. — Bilo je namreč zima.

In ona je vzela košek in šla zopet ven v zimo, da se Tonček lahko pogreje . . . Njen prosti čas . . .

Prišla je iz tovarne. Devetnajst let ji je bilo. Po dvanajst ur na dan je bila v tovarni.

— Skuhaj nam večerjo, lačni smo, — je dejal oče. Matere ni bilo več, — umrla je bila.

Ona je šla in skuhala večerjo za očeta in brate in za se. Pri večerji je dejal oče:

— Jutri je nedelja, zašij mojo obleko za delavnik. —

— Pa še najino pokrpaj, — sta se oglasila brata.

Drug dan so oče in brata pili v krčmi. Treba se malo pokrepčati . . . Ona je sedela doma in jim krpala raztrgane suknje. Njen prosti čas . . .

*

Prišla je domov. Bila je omožena, imela je dva mala otroka: par mesecev in dve leti . . . Mož je hodil v tovarno, ona je stregla v hišah dopoldne, popoldne je pazila na svoja dva otroka in na tri male od sosedke, ki je popoldne gladila po hišah perilo . . . Pazila je na otroke in plela nogavice za prodaj . . . Ni vedela, kedaj je njen prosti čas ali dopoldne, kadar leta umivat in pospravljat od hiše do hiše, ali popoldne, kadar sedi doma in plete nogavice in ne sme vzeti svojih otrok v naročje, da se ne zamudi . . . Niti male, smešne, dveletne deklice, ki je že poskušala, da ji pomaga zibat dojenca . . .

Njen prosti čas . . .?!? . . .

V mali prodajalnici papirja v predmestji je bila prodajalničarka že več let. Nič posebnega ni bilo na njej, zato jo ni nihče opazil.

Šolski otroci in služkinje so zahajale v malo prodajalnico. Sami topi, neznatni obrazi. In ona jim le tiho, potrpežljivo stregla, njen obraz je bil, kakor roža brez duha in barv. In njena duša je bila, kakor bel, nedotaknjen papir, — hladna, čista, mirna.

Nekdaj je prišel v prodajalnico mlad mož. Bil je eleganten, vitek, njegov obraz je bil resen in inteligenten. Kupil je papirja za risanje. In potem je prišel večkrat, nikdar ni nič govoril, vedno je bil enako resen, uljuden, nikdar ni govoril jedne besede več, kakor je bilo treba.

— Papirja za risanje, prosim! — je dejal z glasom s katerim se govori v prodajalnicah.

In ona je dejala mehko, nežno, tiho:

— Prosim! — in bilo je slišati, kakor da reče:

Kar hočeš, kar zapoveš . . . vse, vse . . .

Poiskala je zahtevano in zavila v rožast, svilen papir. — Vedno je zavijala njemu vse v rožast, svilen papir . . . Bila je to njena ljubezen . . .

Potem je izostal. Kar ni ga bilo več. Njej je bilo hudo. Njena duša je bila zadrhtela v prvem dihu ljubezni. A zdaj je obledela in zvila se je, kakor rožast, svilen papir, kadar mu solnce odpali barvo.

In bila je zopet, kakor roža brez duha in barv.

Die Liebe ist sittlich auch ohne
gesetzliche Ehe, aber diese ist un-
sittlich ohne Liebe.

Ellen Key.

Nekako čudno mi je bilo vselej kadar sem jo videla. Bila je omožena, imela je že dva otroka; njen mož je bil živo njeno nasprotje. Ona fina, nežna, globoka duša, on surov, brezobziren, navaden. Vedno se mi je zdelo, da trpi in moje otročje, indiskretne oči so z bojazljivo radovednostjo iskale nekaj v njenem lepem, mirnem obličju.

— Gotovo trpi, kako ga more ljubiti, tega svojega moža!— sem mislila in v svoji naivni, šestnajstletni duši mi jo je bilo tako žal, tako žal . . .

Zdaj čez dolgo let sem zopet mislila na njo in zdaj jo razumem, zdaj vem kaj krije njen lepi, vedno mirni obraz.

Ono boleče razočaranje zakona — je v njenih očeh. Njena čustva so profanirana, njeno telo je oskrunjeno. Zakon brez ljubezni je prostitucija!

Tako mi jo je žal, tako . . . tako!

S tisočerimi predsodki je priklenjena nanj! Z predsodki, obziri, ki so jej sveti. In ona trpi, trpi in vsak dan se žrtvuje, — za otroke, za predsodke, za poštenje . . . za poštenje, ki ni poštenje . . . Nič ne misli, nič, nič — misliti se boji, — iskati resnice se boji . . . In vendar jo čuti . . . Boji se in moli, moli, moli . . .

Bog zapove . . . Božja volja . . . Bog — pozabljenje, Bog — omamljenje . . .! K njemu beži pred sveto zapovedjo čistih duš:

Die Ehe ist unsittlich ohne Liebe . . .

On je bil jeden onih stotisočerih . . .

Idealist je bil. Brez prestanka je fantaziral o svoji mladi, krasni ljubici.

— Vidite, ona je za me tako visoka, tako sveta . . . Ni jedna nespoštljiva misel do nje se ni rodila v moji duši! . . .

Jaz sem ga poslušala in se nasmehnila:

— Kak idealist ti je, — sem mislila in bilo mi je nekako dobro — lepo v srcu.

Zadnjič je mnogo govoril o sebi. Vse je povedal. Koliko denarja je žc zabil v zloglasnih hišah . . .

— Za Boga in Vi ste zaljubljeni idealno?! —

— No, da, to je povsem nekaj drugega.

— Vi ste zaljubljeni in še zahajate tja?! —

No, da, kaj potem! Vsi delamo tako. In končno, kaj pa naj delamo?! V onem našem primorskem gnezdu ni nič družbe, nič zabave, torej . . . To je čisto naravno, — je dejal z neprimerljivo ravnodušnostjo. Videlo se mu je na obrazu, kako je miren . . .

— A Vaša draga?! . . .
— Ona je za me tako visoka, tako sveta . . .! — Bil je ves razvnet in navdušen.

V srcu me je bolelo.

Kaj smo me žene takim stotisočerim možkim?

— Angelj ali zver. —

Le človek ne.

Danes je bila stara štiriindvajset let. Vse vroče, pridušeno življenje mladosti je gorelo v njej. Ni mogla biti mirna, hodila je po sobi zdaj sem, zdaj tja, dih ji je bil vroč in srce ji je silno tolklo. Življenje je gorelo v njej. Bila je stara štiriindvajset let, mlada, sveža in vse v njej je nekaj hotelo, jo je nekam sililo.

Ljubila je, ljubila je z vso silo, zavednostjo, z vsemi močmi zrele žene. Ne z ljubeznijo angelja, niti z umazanostjo živine, ampak z zdravo, močno ljubeznijo človeka. Včasih se je bala te svoje ljubezni; — bila je vzgojena v predsodkih in potrebovala je sankcije za svoja čustva . . .

In vendar je že enkrat preskočila to ograjo . . . Bila je stara šestnajst let, ko je bila v hiši mladega majorja bona njegovim otrokom. In takrat se je zgodilo. Povedala je to njemu, katerega ljubi zdaj. A ni bila odkritosrčna. Sklicevala se je na svojo mladost, na svojo nedolžnost a drugače, kakor bi smela. Ona je idealizirala, napravila je iz sebe žrtvo zaupanja . . . A ni bilo tako. Ona je niknila iz proletarijata in tam otroci hitro zvedo kaj je prav in kaj ni. Ne — ona se je podala vedé. Major je bil lep, strasten in v njenem mladem telesu ji je takrat prvič vrela kri: budila se je v njej žena. Vedela

je, da oni poljubi ne bi smeli biti za njo. A bilo je tako lepo — in potem na najhujše ni mislila nikdar. A ko se je zgodilo je vedela, njene oči so se odprle. To ni res, da „tedaj ni pojmila, ni razumela kaj je storila“, kakor je pisala njemu. Ni res, „da je bil oni strah, ki jo je prešinjal — le nezavedna, temna slutnja . . .“

In zdaj ji je bilo jasno, da se je lagala. Njena krivda ni bila nič večja zdaj, ko jo je gledala brez polepševalnega stekla. Vsa dekleta v onih letih, enako vzgojene, v enakih priložnostih, vsa dekleta bi bile grešile, kakor ona. To je vedela, ker je poznala žene v najtemnejše kote njihovih src.

Obstala je in dihnila globoko. Človeštvo jo je opralo vse krivde . . . Bila je čista, nedolžna, bolj, kakor one čuvane, bele lilije v rokah vseh nedotaknjenih devic. Spomnila se je izreka Ellen Key-ove: Reinheit ist der frischgefallene Schnee, der geschmolzen oder befleckt werden kann; Keuschheit der im Feuer weissgeglühte, gehärtete Stahl . . .

In šla je k njemu, ki jo je ljubil. Bila je vredna globoke, nepremenljive, zdrave ljubezni moža; smela je stopiti k oltariu svetega materinstva bolj opravičeno, kakor stotisoči žen, ki se brez ljubezni podajajo svojim zakonskim možem.

Po motivu: „*Iz ženskega življenja*“. — Ivanka. (Slovenka V. 1900.)

Moja duša je bila, kakor harfa. Kakor harfa s razglašenimi strunami. Tisoč tonov je spalo v strunah a nikdar niso vzplavali v svet.

Mene so bolele melodije, ki so spale v strunah moje duše. Kakor zaprti ujetniki so hrepenele po svobodi. Bolele so me a jaz jih nisem znala dvigniti. Kakor barve, ki jih ne vidiš, kakor pesem, katere ne slišiš, kakor nekaj, kar je in ni, — in ni, taka je bila moja duša. Kakor harfa z razglašenimi strunami. Tisoč lepot spi v strunah a samo hripavi disakordi se trgajo v zrak, če se jih dotakneš.

In tedaj si prišel Ti, — Ti umetnik. Kakor solnce si bil in vse je vzknilo. Doteknil si se strun in zapele so nebeške himne in moje srce je vztrepetalo sreče. Ti, Ti sveti umetnik moje duše!

Moja duša je, kakor doneča harfa. Vsak ton zemlje in duše in človeka odmeva v mojih strunah. In to je Tvoje, Ti umetnik, Ti buditelj! Kakor doneča harfa . . .

Vsa čustva Tebi, vse Tebi umetnik!

VSE TEBI, VLADO!